SVERIGES RIKSDAG

Motion till riksdagen 2026/27:2674

av Elin Hjelmestam m.fl. (L)

Forskning för framtiden

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa ett nytt forskningspolitiskt mål om att Sveriges samlade investeringar i forskning och utveckling ska uppgå till 4 procent av BNP och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka grundforskningens ställning och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om stärkt kvalitet och excellens i svensk forskning och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skapa bättre förutsättningar för banbrytande och nyskapande forskning och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en starkare forskningsinfrastruktur och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka Sveriges forskningskapacitet inom artificiell intelligens och andra strategiskt viktiga teknikområden och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om medicinsk forskning och life science och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om bättre förutsättningar för klinisk forskning och kliniska prövningar i Sverige och tillkännager detta för regeringen.

9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om klimat- och energiforskning och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om åtgärder för ökad internationalisering, strategisk rekrytering av framstående forskare och ansvarsfulla internationella forskningssamarbeten och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om karriärvägar för unga forskare och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka den akademiska friheten och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att forskningsresultat snabbare ska kunna nyttiggöras och komma samhället till del och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Sverige är och ska förbli en ledande forskningsnation. Vårt välstånd och vår konkurrenskraft bygger i hög grad på kunskap, forskning och innovation. Sverige har en lång tradition av framstående forskning och forskningsintensiva företag och har goda förutsättningar att även framöver tillhöra de främsta forskningsnationerna i världen.

Samtidigt förändras förutsättningarna snabbt. Forskning och teknisk utveckling har fått en allt större betydelse för ekonomisk konkurrenskraft, säkerhet och självständighet. USA och Kina gör omfattande investeringar i forskning och utveckling och den internationella konkurrensen om forskare, företag och forskningsinvesteringar blir allt hårdare. Europa behöver stärka sin position och Sverige har goda förutsättningar att bidra till detta.

Tack vare Liberalerna har viktiga steg tagits under mandatperioden 2022–2026. Forsknings- och innovationspropositionen innebar en betydande förstärkning av svensk forskning med ett tydligt fokus på excellens, internationalisering och innovation. Det är en utveckling som behöver fortsätta. Regeringens forsknings- och innovationsproposition 2024 omfattade en successiv ökning av anslagen med totalt 6,5 miljarder kronor till 2028 och hade just excellens, internationalisering och innovation som utgångspunkter, vilket är den största någonsin i löpande priser.

Forskning är till sin natur långsiktig. De vetenskapliga genombrott som formar framtidens samhälle går sällan att beställa fram eller förutse. Därför behöver

forskningspolitiken förena långsiktighet med höga kvalitetskrav och goda förutsättningar för såväl fri grundforskning som forskning som kan bidra till att lösa konkreta samhällsproblem.

Forskning bidrar till att bota sjukdomar, hantera klimatförändringarna, öka produktiviteten och skapa tekniska lösningar som vi i dag inte kan föreställa oss. Fri forskning och vetenskapligt sökande har samtidigt ett värde som inte kan reduceras till omedelbar ekonomisk nytta.

Höj Sveriges forskningsambitioner

Sverige är ett av världens mest forskningsintensiva länder. Det är en styrka, men ingen garanti för att vi kommer att behålla vår position. Den internationella konkurrensen om forskning och utveckling ökar och flera länder gör omfattande investeringar för att stärka sin konkurrenskraft och teknologiska förmåga.

En stor del av svensk forskning och utveckling bedrivs och finansieras av näringslivet. Sambandet mellan offentliga och privata forskningsinvesteringar är viktigt. Sverige behöver därför ha höga ambitioner för de samlade investeringarna i forskning och utveckling.

Liberalerna vill införa ett nytt forskningspolitiskt mål om att de samlade svenska investeringarna i forskning och utveckling ska uppgå till 4 procent av BNP varav 1 procent av offentliga medel. Målet ska omfatta såväl offentliga som privata investeringar och tydliggöra Sveriges ambition att även i framtiden vara en av världens främsta forskningsnationer.

Höga ambitioner får samtidigt aldrig innebära att kvaliteten kommer i andra hand. Forskningssystemet behöver kunna växa på ett sätt som säkerställer hög vetenskaplig kvalitet. Fokus måste därför alltid ligga på kvalitet och excellens.

Stärk grundforskningen

Grundforskningen är fundamentet för ett framgångsrikt forskningsland. Många av de upptäckter som senare har förändrat människors liv har sitt ursprung i forskning där den praktiska nyttan inte gick att förutse när forskningen inleddes.

Det finns en naturlig och viktig roll för politiken att identifiera stora samhällsutmaningar och strategiskt betydelsefulla forskningsområden. Men politiken kan inte förutse var nästa stora vetenskapliga genombrott kommer att ske. Därför måste det finnas ett stort utrymme för forskarnas egna frågor och den nyfikenhetsdrivna forskningen.

Liberalerna vill stärka grundforskningens ställning och värna principen om att forskningsmedel ska fördelas efter vetenskaplig kvalitet. En stark grundforskning är inte en motsats till innovation och nyttiggörande. Tvärtom är den en förutsättning för framtida innovationer som vi ännu inte känner till.

Kvalitet, excellens och banbrytande forskning

Under den tidigare mandatperioden har Liberalerna säkerställt att inriktningen mot excellens förstärkts. Det har bland annat skett genom satsningar på excellenskluster för banbrytande teknik, strategisk rekrytering och banbrytande forskning. Den inriktningen behöver fortsätta. Den beslutade forskningspolitiken innehåller också konkurrensutsatta medel, förstärkta excellenscenter och insatser för banbrytande forskning på högsta internationella nivå.

Banbrytande forskning innebär till sin natur en risk. Om varje forskningsprojekt förväntas kunna redovisa på förhand förutsägbara resultat finns en risk att systemet premierar det säkra framför det nyskapande. Svensk forskningsfinansiering måste därför ge utrymme också för djärva forskningsidéer där sannolikheten för misslyckande kan vara större men där ett framgångsrikt resultat kan innebära ett betydande vetenskapligt genombrott.

Kvalitet måste stå i centrum oavsett forskningsområde. Fördelningen av forskningsmedel bör därför utformas så att vetenskaplig kvalitet, excellens och förmåga till förnyelse premieras.

Artificiell intelligens och framtidens forskningsinfrastruktur

Modern forskning blir alltmer beroende av avancerad forskningsinfrastruktur. Sverige har under lång tid byggt upp starka forskningsmiljöer och infrastrukturer såsom ESS, MAX IV och SciLifeLab som används inom ett stort antal vetenskapliga discipliner. Tillgången till forskningsinfrastruktur är viktig både för möjligheten att bedriva forskning av högsta internationella kvalitet och för Sveriges förmåga att attrahera framstående forskare.

Forskningsinfrastruktur handlar emellertid inte enbart om stora fysiska anläggningar. Digital infrastruktur, forskningsdata och avancerad beräkningskapacitet blir allt viktigare för forskningens förutsättningar. Inte minst utvecklingen inom artificiell intelligens innebär att tillgången till mycket stora mängder beräkningskraft har blivit en strategisk fråga för forskningen.

Under den tidigare mandatperioden har viktiga steg tagits. Sverige har genom Mimer fått en AI-fabrik som ska ge forskare och företag tillgång till avancerad

beräkningskapacitet och testmiljöer. Genom det europeiska samarbetet byggs samtidigt tillgången till ännu större beräkningsresurser ut. Den utvecklingen behöver fortsätta.

Den internationella konkurrensen inom artificiell intelligens är mycket hård. USA och Kina gör omfattande investeringar samtidigt som Europa behöver stärka sin egen förmåga. För ett litet land som Sverige är det varken möjligt eller önskvärt att bygga all nödvändig infrastruktur på egen hand. Sverige måste därför kombinera en stark nationell forskningsinfrastruktur med ett aktivt deltagande i den europeiska utbyggnaden av avancerad beräkningskapacitet.

Tillgången till infrastruktur är samtidigt inte ett mål i sig. Avgörande är att svenska forskare kan använda den för att bedriva forskning av högsta internationella kvalitet. Sverige behöver därför långsiktigt säkerställa god tillgång till beräkningskapacitet, forskningsdata och annan digital forskningsinfrastruktur för forskare inom såväl AI som andra forskningsområden.

AI skapar stora möjligheter för forskning, innovation, företagande och samhällsutveckling, men innebär också betydande risker. Hot mot demokrati och människors frihet måste tas på största allvar. Samtidigt får rädsla för ny teknik inte leda till att Europa halkar efter i den globala utvecklingen. Kina gör omfattande strategiska satsningar på AI och Europa måste stärka sin konkurrenskraft. Sverige bör vara pådrivande för en europeisk AI-politik som förenar tydliga säkerhetskrav och respekt för grundläggande rättigheter med teknisk utveckling. Europa ska inte bara reglera framtidens teknik, utan också vara med och utveckla den.

Liberalerna vill att Sverige ska vara ett av de länder som driver utvecklingen inom artificiell intelligens och andra strategiskt viktiga teknikområden. Det gäller bland annat kvantteknik, halvledare, materialvetenskap och nästa generations telekommunikation. Politikens uppgift är inte att bestämma vilka vetenskapliga resultatforskningen ska nå, utan att skapa förutsättningar för svenska forskare att verka vid den internationella forskningsfronten.

Medicinsk forskning och kliniska prövningar

Medicinsk forskning har under lång tid bidragit till längre liv och högre livskvalitet. Sverige har en stark tradition inom medicinsk forskning och life science och goda förutsättningar genom samspelet mellan akademisk forskning, hälso- och sjukvård och forskningsintensiva företag.

Den medicinska utvecklingen går snabbt. Precisionsmedicin, cell- och genterapier, nya diagnostiska metoder och artificiell intelligens skapar möjligheter att förebygga,

diagnostisera och behandla sjukdomar på nya sätt. Sverige behöver ha forskningsmiljöer som kan vara med och driva denna utveckling.

En viktig del är den kliniska forskningen. Kliniska prövningar ger patienter möjlighet att få tillgång till nya behandlingar samtidigt som de stärker den medicinska forskningen och Sveriges attraktivitet som life science-nation. Det är därför angeläget att Sverige erbjuder goda förutsättningar för kliniska prövningar.

Regeringen har under mandatperioden tillsatt en utredning med uppdrag att föreslå åtgärder för att öka antalet kliniska prövningar och vissa andra forskningsinitiativ i Sverige. Ett första delbetänkande har lämnats med förslag som ska förbättra möjligheterna att inkludera personer med nedsatt beslutsförmåga i medicinsk forskning. Utredningens arbete pågår fortfarande.

Det är viktigt att det arbetet fullföljs. Regelverk och administrativa processer ska ge ett starkt skydd för patienter och forskningspersoner, men de ska inte skapa omotiverade hinder för klinisk forskning. Sverige behöver kunna kombinera höga krav på etik och patientsäkerhet med goda förutsättningar för forskning och kliniska prövningar.

Liberalerna vill att Sverige ska vara ett av de mest attraktiva länderna i Europa för klinisk forskning. Det kräver ett nära samspel mellan forskningen, hälso- och sjukvården och life science-sektorn och att hinder som försvårar kliniska prövningar identifieras och undanröjs.

Klimat- och energiforskning

Klimatförändringarna är en av vår tids stora globala utmaningar. Mycket kan göras med redan befintlig kunskap, men tekniska innovationer och vetenskapliga genombrott kan göra omställningen snabbare och mindre kostsam.

Sverige har goda förutsättningar att bidra. Klimat- och energiforskningen har beröringspunkter med bland annat materialvetenskap, batteriteknik, kärnteknik, elektrifiering och industriella processer. Framsteg inom ett forskningsområde kan skapa helt nya möjligheter inom ett annat. Sverige är också en framstående rymdnation, där forskning och satellitteknik spelar en viktig roll för att förstå och övervaka klimatförändringarna. Liberalerna vill stärka Sveriges position inom rymdområdet och utvecklar våra förslag närmare i motionen *En rymdpolitik för nästa generation*.

Liberalerna vill värna en stark klimat- och energiforskning där vetenskaplig kvalitet står i centrum och där forskningen kan bidra till lösningar som får genomslag såväl i Sverige som internationellt.

Sverige ska attrahera världens bästa forskare

Forskningen är internationell till sin natur. Kunskap känner inga nationsgränser och vetenskapliga framsteg sker ofta genom samarbete mellan forskare och forskningsmiljöer i olika länder.

Sverige konkurrerar samtidigt med andra framstående forskningsnationer om de bästa forskarna. För ett litet land är möjligheten att attrahera internationella forskare särskilt viktig. Liberalerna har under mandatperioden 2022–2026 medverkat till att stärka den strategiska rekryteringen av forskare till Sverige. Den utvecklingen behöver fortsätta.

Därför behöver Sverige vara ett land dit framstående forskare vill söka sig och där de vill stanna. Det kräver forskning av hög kvalitet, starka forskningsmiljöer, rakare migrationsprövningar, god forskningsinfrastruktur och tydliga karriärvägar.

Samtidigt har den förändrade säkerhetspolitiska situationen gjort frågor om forskningssäkerhet allt viktigare. Internationellt samarbete är en styrka för svensk forskning, men internationaliseringen måste ske ansvarsfullt. Lärosäten och forskningsmiljöer behöver ha förmåga att identifiera och hantera risker utan att den öppenhet som är grundläggande för vetenskapen går förlorad.

Det är särskilt viktigt eftersom främmande makt kan utnyttja forskningssamarbeten och internationella utbyten för att få tillgång till känslig kunskap och teknik som kan hota Sveriges säkerhet.

Karriärvägar för unga forskare

Sverige behöver vara attraktivt också för forskare tidigt i karriären. Osäkra och otydliga karriärvägar riskerar att göra att framstående yngre forskare väljer andra länder eller lämnar akademin.

Liberalerna har länge drivit frågan om bättre karriärvägar för unga forskare. Meriteringssystemet behöver vara transparent och förutsägbart och vetenskaplig skicklighet ska stå i centrum. Mobilitet mellan lärosäten, länder och mellan akademi och andra delar av samhället ska inte vara ett hinder för en fortsatt forskarkarriär. Under de första åren efter disputation ska forskare kunna behålla sin sjukpenninggrundande inkomst (SGI) oavsett hur forskningen finansieras eller i vilket land den bedrivs.

Det är positivt att åtgärder har vidtagits för strategisk rekrytering och meriteringsanställningar för forskare tidigt i karriären. Arbetet behöver fortsätta så att Sverige kan rekrytera, utveckla och behålla nästa generations framstående forskare.

Värna den akademiska friheten

Den akademiska friheten är en grundförutsättning för forskning av hög kvalitet och för ett öppet och demokratiskt samhälle. Forskare måste fritt kunna formulera forskningsfrågor, välja metoder och publicera resultat utan politisk eller annan otillbörlig påverkan. Den akademiska friheten måste värnas också när forskningsresultat är obekväma, ifrågasätter etablerade föreställningar eller går emot den politiska majoritetens uppfattning.

Under den tidigare mandatperioden tillsatte regeringen en utredning med uppdrag att analysera om skyddet för forskares och lärares akademiska frihet behöver stärkas. Utredningen konstaterar att Sverige internationellt sett har en hög nivå av akademisk frihet men att det samtidigt finns utmaningar. Hot, hat och trakasserier, osäkra anställnings- och finansieringsvillkor samt olika former av extern och intern styrning kan begränsa forskares och lärares möjligheter att utöva sin akademiska frihet.

Utredningen lämnar flera förslag för att stärka den akademiska friheten. Bland annat föreslås att bestämmelsen om akademisk frihet i högskolelagen förtydligas, att kollegialiteten stärks och att konsekvenserna för den akademiska friheten i högre grad ska beaktas i statens beslutsfattande. Utredningen föreslår också att frågan om ett grundlagsskydd för den akademiska friheten och om en stärkt självständighet för lärosätena utreds vidare.

Liberalerna anser att utredningens förslag bör genomföras. Arbetet med att stärka den akademiska friheten måste samtidigt fortsätta. Det bör därför också tas vidare hur den akademiska friheten kan ges ett starkare grundlagsskydd och hur lärosätenas självständighet kan stärkas.

Från forskningsgenombrott till nytta

Lika angeläget som att bedriva långsiktig och nyfikenhetsdriven forskning är att skapa goda förutsättningar för att forskningsresultat ska kunna komma samhället till del. Grundforskning och nyttiggörande står inte i motsats till varandra. Ett starkt forskningssystem behöver båda.

Det gäller inte minst inom hälso- och sjukvården. Nya behandlingar, diagnostiska metoder och arbetssätt måste kunna prövas och, när de visar sig fungera, komma patienter till del. Regelverk och administrativa processer bör därför kontinuerligt ses över så att omotiverade hinder för forskning och nyttiggörande undanröjs.

Samma princip gäller bredare. Sverige har mycket att vinna på ett starkt samspel mellan forskning, näringsliv och offentlig verksamhet. Forskningens frihet och

långsiktighet ska värnas samtidigt som vägen från vetenskapliga upptäckter till innovationer och samhällsnytta ska vara så öppen som möjligt.

Elin Hjelmestam (L)

Lina Nordquist (L)

Camilla Mårtensen (L)

Pär Gustafsson (L)

Joar Forssell (L)

Roger Haddad (L)